

A

NAGY HÁBORÚ EMLÉKEINEK KUTATÁSA DOBERDÓNÁL BARLANGÁSZOK RÉGÉSZETI MÓDSZEREKKEL

47

A Harang-völgy helyreállítása

1915-ben a Karszt-hegység olaszországi részébe is megérkezett a háború. Olyan állóháború volt ez, amelyben a bombázások és az ágyúk tüze bujdokolásra kényszerítette a katonákat. A nehezen átható karsztban a lövészárkok/bunkerek kialakításához viszont számos természetes sziklaüreget is felhasználtak. A könnyen megközelíthető barlangokat kezdetben a csapatok búvóhelyként, illetve élelem- és munícióraktárnak használták. A még feltáratlan természetes üregek felkutatására és feltérképezésére az osztrák–magyar hadsereg Doberdó területén létrehozott egy kifejezetten erre a célra specializálódott részleget, amelynek élére az az osztrák mérnök, Hermann Bock került, akit a leghíresebb civil barlangászok között tartottak számon. Az olasz hadseregben viszont nem voltak kimondottan erre a célra létrehozott részlegek, a hadmérnökségnek kellett megbirkóznia ezzel a feladattal.

1915-ben a nagy háború alatt az úgynevezett Ökrök barlangja nevű sziklaüreg mellett, a dolinában állomásozott az osztrák–magyar hadsereg 33. és 34. gyaloghadosztálya, amik katonai célból használták a barlangot, illetve néhány további mesterséges üreget, kavernát is ástak a sziklás falba.

Ugyanebből az időszakból fennmaradt történetekből tudjuk, hogy a barlang igen mély lehetett, mint ahogyan azt is, hogy akkoriban a barlangban egy pumpát

A z
Ö k r ö k
barlangja – mely
félúton található San Marti-
no del Carso és Marcottini falucska kö-
zött – elnevezése még a 19. század-
ból származik: egy nap, miközben
egy paraszt két ökrével szántott,
az állatok megijedtek, és me-
nekülés közben egyenesen
a szakadékba zuhantak.

helyeztek el a víz kiszivattyúzására. Ezt támasztja alá, hogy a dolina későbbi feltárásakor egy vascsövet találtunk a hasadéokban, ami áthatolt a bejáratot eltömítő törmelékeken, valamint ugyanitt rábukkantunk egy vízgyűjtő edényre is. A sziklaüreget később ismeretlen mélységben egy cementlappal zárták le (a víztől való megóvás miatt), majd szinte teljesen feltöltötték a sziklás hegyoldalakba vajt

Magyar katonák a Karszton, barlangban 1916

kavernák kialakítása közben kiásott földdel. Barlangászok egy csoportja már a hetvenes években is megpróbált lejutni az alá, de a munkálatok hatalmas méretei miatt fel kellett hagyniuk ezzel a vállalkozással.

Ezek után döntött úgy a Karszti Barlangkutató Egyesületünk, hogy felnyitja a barlangot, hogy felfedjük a mélyedést övező rejtélyeket. Az első kutatási szakasz eredménye az lett, hogy sikerült feltárni a hasadék egy részét, egy 11 méter mély oldalsó ágat. Ezu-

tán feltérképeztük a barlang ezen első részét úgy, ahogy azt a mesterséges barlangokkal is tenni szoktuk. A munka elején a kiindulópontot a szájhagyomány nyújtotta, de hamar rájöttünk, hogy néhány általunk talált fénykép is világosan arra a területre utal, ahol a munkálataink folytak. A későbbiekben felfedezett vízgyűjtő edény, a két mesterségesen kialakított kaverna és a barlang körül lévő sziklák elhelyezkedése arra engedett következtetni, hogy megtaláltuk a völgyet, ahol az olasz frontvonal állomásozása idején a San Martino del Carsó-i harangot őrizték.

Harang-völgy 1916

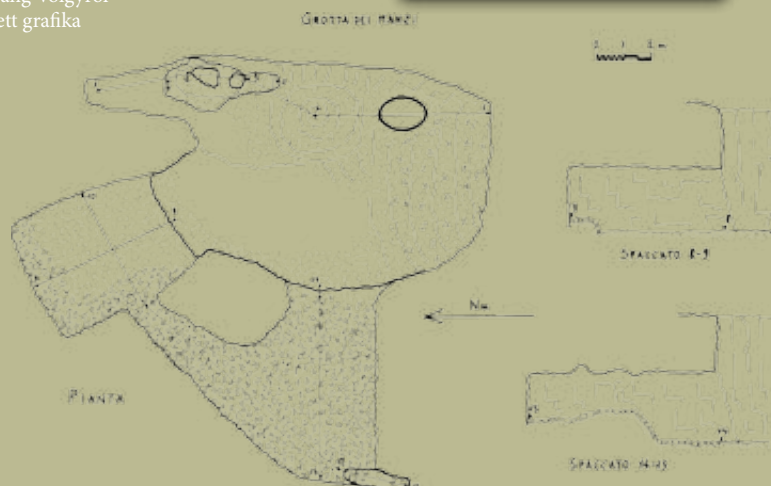
Erről Alice Schalek bécsi származású író-újságíró is említést tesz az *Am Isonzo* című könyvében: „A tábornok lakhelye egy dolina. A bércebe vajt falakat kívülről pirosra festett fával borították be. ... A búvóhely körül zöld fák telítik meg étellel a képet, s fel nem robbant

A dolina – vagy más néven töbör – az egyik leggyakoribb és legjellegzetesebb felszíni karsztforma. Kerekded, zárt szintvonalú mélyedés. Átmérője néhány métertől több száz méterig terjedhet. Egyesek alja sík, másokban határozott mélypont található, és ezekből természetes járatok/barlangok, illetve víznyelők nyílnak. Az osztrák–magyar hadsereg VII. hadtestének parancsnokáról, József főhercegről elnevezett dolina az isonzói csatában a császári és királyi 17. gyaloghadosztályba sorolt 33. dandár parancsnokságaként szolgált. A dandár parancsnoka 1915. augusztus 20-tól 1916 júliusáig bádoki Soós Károly ezredes volt. A dolinában és környékén több alkalommal megfordult a szegedi 46. közös gyalogezredek legény-sége is.

Az 1–6. isonzói csaták során az olasz tüzérségi támadások egyik fő célpontja San Martino del Carso település volt, amelyet a becsapódó lövedékek szinte a földdel tettek egyenlővé. A teljes pusztulás sorsára jutott a község temploma is, ahonnan a magyar csapatoknak sikerült megmenteni a település harangját, amelyet a dolina nyújtotta fedezékben, az Ökrök barlangjának nevezett üreg melletti résen helyeztek el.

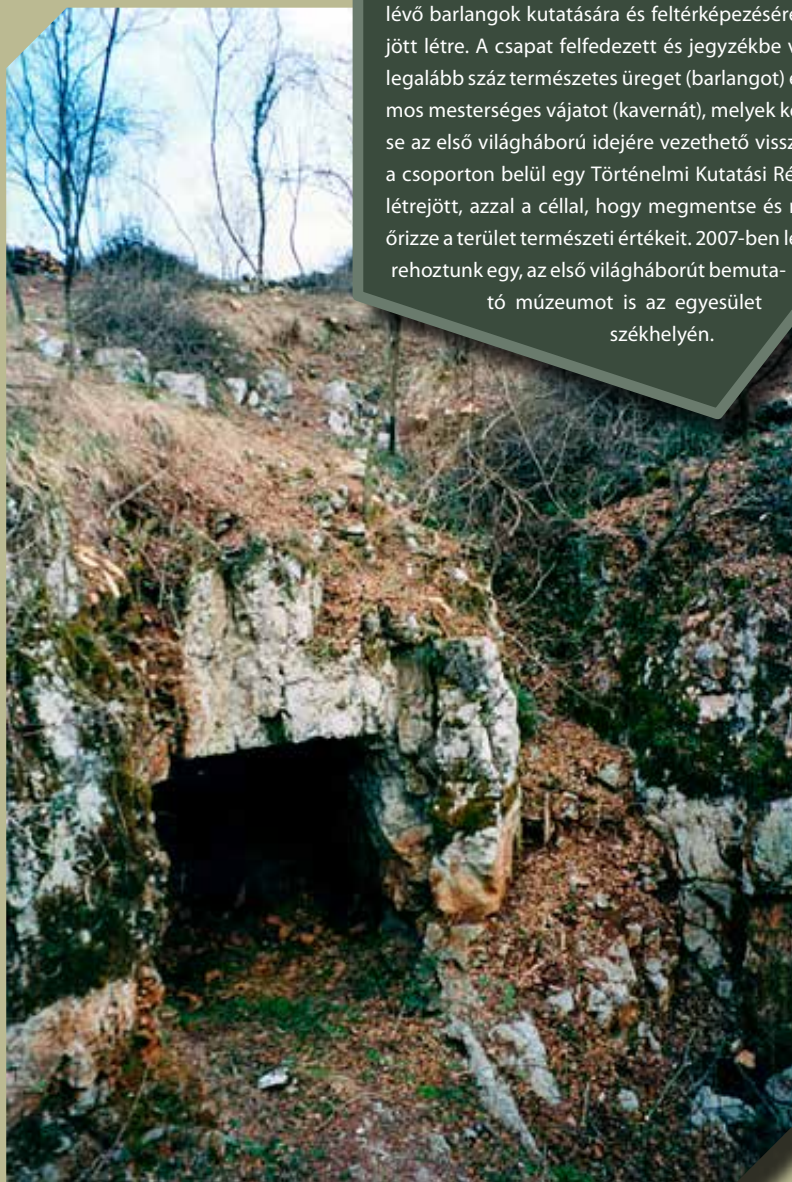
A Harang-völgyről készített grafika

Harang-völgy 1916

A Harang-völgy helyreállítása

A San Martino del Carsó-i Karszti Barlangkutató Egyesület 1988-ban a goriziai karsztban lévő barlangok kutatására és feltérképezésére jött létre. A csapat felfedezett és jegyzékbe vett legalább száz természetes üreget (barlangot) és számos mesterséges vájtatot (kavernát), melyek keletkezése az első világháború idejére vezethető vissza. Később a csoporton belül egy Történelmi Kutatási Részleg is létrejött, azzal a céllal, hogy megmentsse és megőrizze a terület természeti értékeit. 2007-ben létrehoztunk egy, az első világháborút bemutató múzeumot is az egyesület székhelyén.

ellenséges töltények díszítik hosszan a falakat. ... De ebben a természetből kiszakított udvarocskában a legszebb egy vékony, fából készült állványzat. Ezt is pirosra festették és egy harangot akasztottak rá, Szent Márton harangját, ami még az első nap esett le a harangtoronyból »szövetségeseink« ágyútűzei miatt.”

Ezek alapján ma már biztosan állíthatjuk, hogy a József főherceg dolinjából nyíló Ökrök barlangja előtti tér volt az, ahol az említett harangot őrizték a magyar csapatok. Miután sikerült azonosítanunk a helyszínt, hozzálátunk a Harang-völgyének a helyreállításához is. A törmelékelhordási munkálatok mind a mai napig folynak, így reményeink szerint a dolinát egy nap teljes egészében helyreállíthatjuk.

A József főherceg dolina megtisztítási munkálatai mellett már 1996-ban megtaláltuk és újjáépítettük a Schönburg-alagút bejáratát is, mely az első világháború alatt épült, és a Szent Mihály-hegy oldalában szolgált a katonák számára menedékként.

2007-ben, az első világháborús múzeumunk megnyitása után láttunk hozzá a szegedi 46. gyalogezred 2. zászlóalja által használt parancsnoki kaverna három bejárata közül az egyik feltárásának. Miután technikailag feltérképeztük a barlangot, Diendorfer-barlang néven jegyeztettük be, és helyreállítási tervet készítettünk. Most arra várunk, hogy a hatóságok engedélyével megtisztíthassuk a barlangot a törmelékektől.

Néhány évvel ezelőtt a 46. szegedi gyalogezred egy 1916-os térképét tanulmányoztuk, amelyben feltüntettek egy nagy barlangot, amit San Martino del Carsó központjában a magyar katonák vájtak a völgybe. Ez arra készítetett minket, hogy a keresésére induljunk. Nem volt könnyű dolgunk, hiszen San Martino del Carsót a háború után teljesen újjáépítették, és elhordták a törmeléket, ami megváltoztatta a dolina arculatát. Néhány eredménytelen próbálkozás után egy georadar vetettünk be, hogy legalább a barlang helyét be tudjuk mérni, s azt fedeztük fel, hogy az nem a dolinában volt, hanem a mellette elhaladó főút alatt. A georadar nagy átmérőjű körben mutatta a jeleket, ezért úgy döntöttünk, hogy megkeressük a barlang bejáratát, ami bizonyosan a dolina belsejé-

A Schönburg-alagút romjai

ben lehetett. Az út szintjétől körülbelül négy méter mélyen ástunk le, amikor megtaláltuk az első üreget. Igen ám, de ez nem az volt, amit mi kerestünk, hanem egy annál jóval kisebb. A második ásatás az előzőtől pár méterre történt hat méter mélyen, még mindig a főút alatt, s ekkor egy újabb üreg bejáratára bukkantunk. A megtisztítására szánt óriási munka lehetővé tette, hogy bejussunk a kaverna belsejébe, és felfedezzük a nagy barlangot. Azoknak a magyar katonáknak, akik ezt a menedéket ásták, szerencsésük volt, hiszen pár méterrel a kemény sziklák alatt találtak egy nagy kiterjedésű természetes üreget, s innen pedig egy kisebb, szűkebb, 15 méteres elágazás nyílt.

Ez a nagy kaverna megjelenik Kokay László 46. szegedi gyalogezredben szolgáló katona 1916. május 7-i naplóbejegyzésében is: „...a ciszternánál épülő nagy batalions komando és reserve kavernából, hol fűrógép is dolgozik, szakadatlanul hordják a homokzsákokat fojtásnak az akna folyosóba, a szapórók pedig rakják sietve”.

Jelenleg a bejárat belsejének megerősítésén dolgozunk, hogy aztán megtisztíthassuk azt az egy évszázad alatt ráakódott törmeléktől. Ezután lehetőségünk lesz a területet biztonságossá tenni, hogy a közönség számára is látogathatóvá váljon.

Fordította: Majernyík Vica

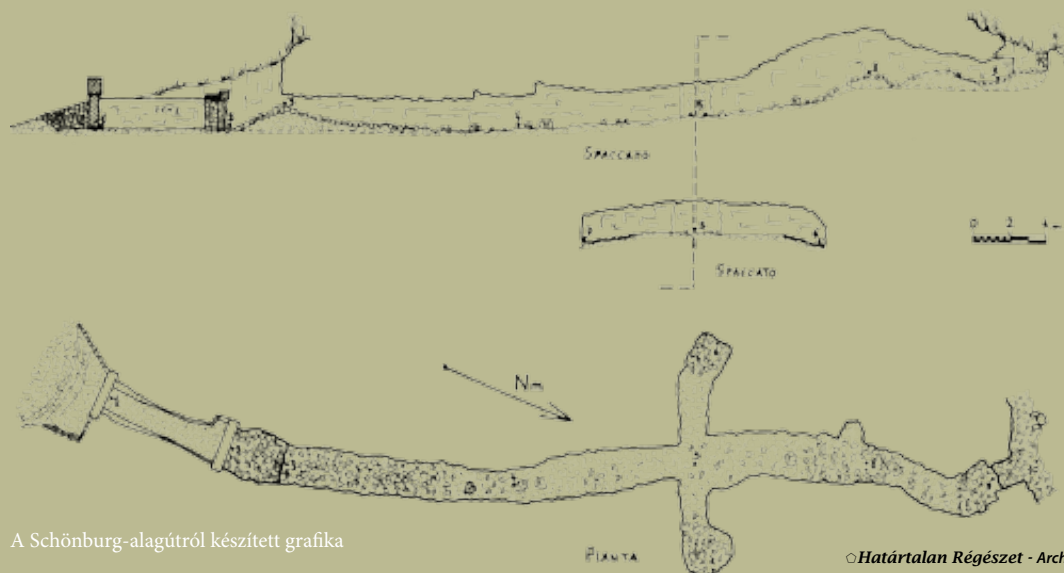
A Schönburg-alagút ma

A Schönburg-alagút bejárata, 1916. augusztus

Dolina – Diendorfer-barlang

A Schönburg-alagútról készített grafika